

2020-ci ilin 9 ayı üzrə Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI

Xarici mühitin əlverişsiz olduğu bir şəraitdə 2020-ci ilin 9 ayında tədiyə balansının¹ əsas komponenti olan cari əməliyyatlar balansı (CƏB) tarazlığa yaxın olmuşdur. Tədiyə balansına əsasən ixrac qiymətlərinin dəyişimi təsir göstərmişdir. Bu dövrdə qeyri-neft sektoru üzrə CƏB-in yaxşılaşması davam etmişdir. Pandemiya şəraitində qeyri-neft sektoru üzrə əmtəə və xidmət idxalının azalması tədiyə balansına tarazlaşdırıcı təsir göstərmişdir.

2020-ci ilin 9 ayı üzrə tədiyə balansının əsas göstəriciləri

Mln.\$

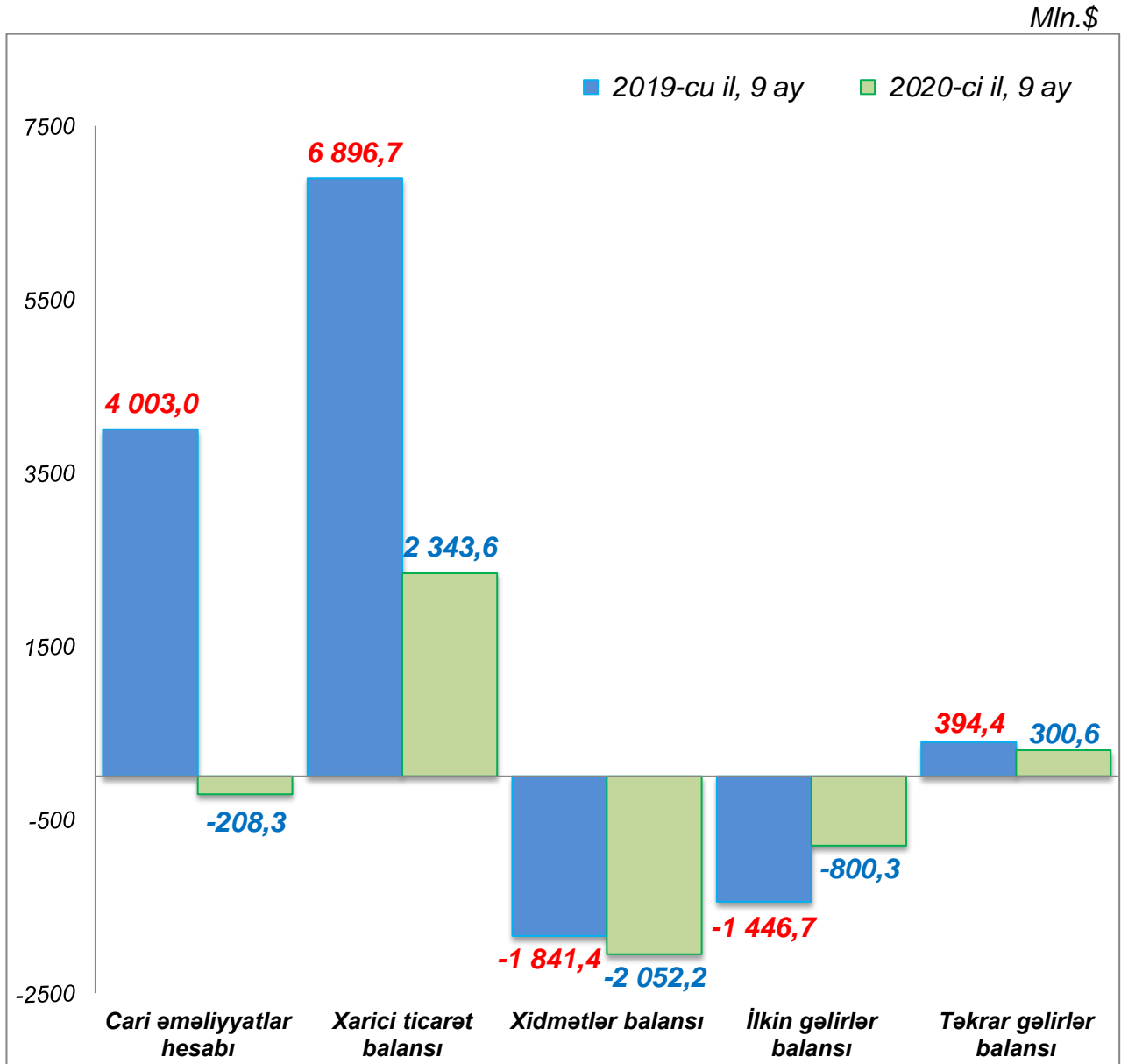
Cari əməliyyatlar balansı	- 208.3
Xarici ticarət balansı	2 343.6
Xidmətlər balansı	- 2 052.2
İlkin gəlirlər balansı	- 800.3
- <i>İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası</i>	- 642.4
Təkrar gəlirlər balansı	300.6
Kapital hesabı	-7.6
Maliyyə hesabı	- 2 105.6
Xalis maliyyə aktivləri	512.8
<i>o cümlədən:</i>	
- <i>xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar</i>	519.5
- <i>portfel investisiyaları</i>	- 18.5
- <i>digər investisiyalar</i>	11.8
Xalis maliyyə öhdəlikləri	- 1 592.8
<i>o cümlədən:</i>	
- <i>Azərbaycana cəlb olunmuş birbaşa investisiyalar</i>	3 390.5
- <i>cəlb olunmuş investisiyaların repatriasiyası</i>	- 3 717.8
- <i>neft bonusu</i>	451.6
- <i>portfel investisiyaları</i>	- 303.1
- <i>digər investisiyalar</i>	-1 414.0
Balanslaşdırıcı maddələr	517.8
Tədiyə balansının ümumi saldosu (Ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi; “+” artım, “-” azalma)	- 1 803.7

Qeyd: Tədiyə balansı hesablamalarında xam neftin faktiki orta qiyməti 41.6\$ (2019-cu il 9 ay 64.2\$) olmuşdur.

¹ Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı <https://uploads.cbar.az/assets/4f9ced2ebffd8b2fb6149f920.pdf> səhifəsinə müraciət edilə bilər.

Cari əməliyyatlar hesabı

2020-ci ilin 9 ayı üzrə cari əməliyyatlar hesabının kəsiri 208.3 mln.\$ və ya ÜDM-in 0.7%-ni təşkil etmişdir (ötən ilin müvafiq dövründə 4 mlrd.\$ profisit olmuşdur). Neft-qaz sektoru üzrə CƏB profisiti ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən (ö.i.m.d.n.) 2.3 dəfə (5.2 mlrd.\$) azalaraq 4 mlrd.\$, qeyri-neft sektoru üzrə CƏB kəsiri isə 19.1% (1 mlrd.\$) azalaraq 4.2 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur.

Xarici ticarət balansı

2020-ci ilin 9 ayı üzrə xarici ticarət dövriyyəsi 17.2 mlrd.\$ təşkil etmiş, neft-qaz sektoru üzrə 7.2 mlrd.\$-lıq profisit qeyri-neft sektoru üzrə 4.8 mlrd.\$-lıq kəsiri bağlamış və nəticədə xarici ticarət balansında 2.4 mlrd.\$-lıq (2.9 dəfə azalma) profisit yaranmışdır. Hesabat dövründə Azərbaycanın dünyanın 186 dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 16%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 84%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür.

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 9.8 mlrd.\$ (35% azalma) təşkil etmişdir. Dövr ərzində neft-qaz sektoru üzrə ixracın həcmi 37.5% azalaraq 8.5 mlrd.\$ olmuşdur (bu əsasən neft hasilatının 11% və dünya bazarlarında xam neft qiymətinin 35.2% azalaraq 9 ayın yekunları üzrə 41.6 dollar/barel olması ilə əlaqədardır). İxrac olunmuş neft məhsullarının (6.8 mlrd.\$) 6.5 mlrd.\$-ı xam neftin, 0.3 mlrd.\$-ı isə neft emalı məhsullarının payına düşür. 2020-ci ilin 9 ayında qeyri-neft ixracı 9.3% azalaraq 1.2 mlrd.\$ olmuşdur.

Əmtəə idxalı. 2020-ci ilin 9 ayında əmtəə idxalı ö.i.m.d.n. 8.7% azalaraq 7.4 mlrd.\$ təşkil etmişdir, o cümlədən istehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 3.2 mlrd.\$ olmuş, bunun da 1.1 mlrd.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. Qeyri-neft sektoru üzrə idxal 11% azalaraq 6.1 mlrd.\$ olmuşdur. Qeyri-neft idxalının strukturunda kərə yağının (29.8%), tərəvəz məhsullarının (14.2%), minik avtomobillərinin (5.5%) və kağız məmulatlarının (2.5%) idxalı artmış, dəmiryol nəqliyyat vasitələrinin (3.8 dəfə), tütün və tütün məhsullarının (29.7%), mebel məhsullarının (28.2%), metalların (16.2%), kimya məhsullarının (15.2%), daş və şüşə məmulatlarının (10.7%), dənli bitkilərin (10%), alkoqollu və alkoqolsuz içkilərin (10.6%), şəkərin (4.4%) və ağac məmulatlarının (4%) idxalı isə azalmışdır.

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 7.6% təşkil edərək 0.6 mlrd.\$ olmuşdur.

Xidmətlər balansı

2020-ci ilin 9 ayı üzrə xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində xidmətlərin ümumi həcmi 6 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun 4 mlrd.\$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 2 mlrd.\$-ı isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Nəticədə xidmətlər balansında yaranan kəsir 11.4% artaraq 2 mlrd.\$ olmuşdur.

Neft-qaz sektoru üzrə xidmətlər balansının (əsasən tikinti xidmətləri və digər işgüzar xidmətlər) kəsiri 1.8 mlrd.\$ (38.7% artım) olmuşdur. Qeyri-neft sektoru üzrə xidmətlər balansının kəsiri isə 0.2 mlrd.\$ (2.4 dəfə azalma) olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 35%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 2.1 mlrd.\$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 55.1%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycanın nəqliyyat xidmətlərindən istifadəsi ilə əlaqədardır. Azərbaycanın rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri 1.2 mlrd.\$, qeyri-rezidentlərin Azərbaycan rezidentlərinə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin dəyəri isə 0.9 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

Dövr ərzində qeyri-neft sektoru üzrə nəqliyyat xidmətlərinin ixracı ö.i.m.d.n. 31.7% artmış, idxalı isə 7.9% azalmışdır. Nəticədə nəqliyyat xidmətləri üzrə 2019-cu ilin 9 ayında 0.2 mlrd.\$ olan kəsir 2020-ci ilin 9 ayında 0.2 mlrd.\$ profisitle əvəzlənmişdir.

2020-ci ilin 9 ayı üzrə qarşılıqlı turizm xidmətlərinin dövriyyəsi 4.3 dəfə azalaraq 0.6 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Hesabat dövrü ərzində turizm xidmətləri üzrə idxalın (352.6 mln.\$) ixracı (286.4 mln.\$) üstələməsi nəticəsində 66.2 mln.\$ həcmində kəsir yaranmışdır. Hesabat dövrü ərzində xaricə səfər edən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı 74.5%, Azərbaycana gələn xarici vətəndaşların sayı isə 71.6% azalmışdır.

Xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 352.6 mln.\$ məbləğində olmuşdur. Bunun 87%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri vəsaitlərin (məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla) payına düşür. Hesabat dövründə qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə göstərilən tikinti xidmətlərinin dəyəri 26.6% azalaraq 20.6 mln.\$ təşkil etmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən digər işgüzar xidmətlərin dəyəri isə 29.1% azalaraq 486.5 mln.\$ olmuşdur.

İlkin gəlirlər balansı

Hesabat dövründə ilkin gəlirlər balansında neft-qaz sektoru üzrə 1.4 mlrd.\$ kəsir, qeyri-neft sektoru üzrə isə 0.6 mlrd.\$ profisit olmuşdur. Nəticədə ilkin gəlirlər balansında kəsir 44.7% azalaraq 0.8 mlrd.\$ təşkil etmişdir.

İlkin gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 3.1 mlrd.\$ olmuşdur. Bunun 62.8%-i (2 mlrd.\$) Azərbaycandan qeyri-rezidentlərə ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (0.9 mlrd.\$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft şəklində), qiymətli kağızlar portfeli üzrə qeyri-rezidentlərə ödənilən faizlər (0.3 mlrd.\$), xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (0.4 mlrd.\$) və digər ödənişlər (0.4 mlrd.\$) təşkil edir.

Təkrar gəlirlər balansı

Təkrar gəlirlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1.2 mlrd.\$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Daxilolmalar 742.6 mln.\$, ödənişlər isə 442 mln.\$ təşkil etmişdir.

Təkrar gəlirlər üzrə ümumi daxilolmaların 91.8%-i xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 6.7%-i ölkəyə gətirilən humanitar və yardım mallarının dəyəri, 1.5%-i isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Ölkəyə göndərilən pul baratlarının həcmi 1.6% azalaraq 681.9 mln.\$, ölkədən çıxarılan pul baratlarının həcmi isə 23.2% artaraq 383 mln.\$ olmuşdur. Nəticədə pul baratları üzrə 298.9 mln.\$ (21.7% azalma) müsbət saldo yaranmışdır.

Bütövlükdə, təkrar gəlirlər üzrə əməliyyatların saldosu müsbət 300.6 mln.\$ (23.8% azalma) təşkil etmişdir.

Maliyyə hesabı²

2020-ci ilin 9 ayı üzrə ölkənin xalis maliyyə aktivləri 512.8 mln.\$ artmışdır. Bu göstərici xaricə yönəldilmiş birbaşa investisiyalar (519.5 mln.\$), portfel investisiyaları (-18.5 mln.\$) və digər investisiyalar (11.8 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

Hesabat dövründə ölkənin xalis maliyyə öhdəlikləri isə 1592.8 mln.\$ azalmışdır ki, bu da xaricdən cəlb olunmuş xalis birbaşa investisiyalar (-327.3 mln.\$), neft bonusu (451.6 mln.\$), portfel investisiyaları (-303.1 mln.\$) və digər investisiyalar (-1414.0 mln.\$) hesabına formalaşmışdır.

2020-ci ilin 9 ayı üzrə xalis maliyyə aktivləri və öhdəlikləri

Mln.\$

	Aktivlər	Öhdəliklər
Birbaşa investisiyalar	519.5	-327.3
- neft-qaz sektoru	145.8	-509.7
- digər sektorlar	373.7	182.4
Neft bonusu		451.6
Portfel investisiyaları	-18.5	-303.1
Digər investisiyalar	11.8	-1 414.0
- ticarət kreditləri və avanslar	-86.7	-290.4
- kreditlər və ssudalar	-2.4	-708.3
- depozitlər və nağd valyuta	100.9	-415.3
C Ə M İ	512.8	-1 592.8

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 3.4 mlrd.\$ (27% artım) olmuşdur.

Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 85.3% təşkil etmişdir.

2020-ci ilin 9 ayında tədiyə balansında birbaşa investisiyalar maddəsinin neft-qaz sektoru üzrə xalis maliyyə öhdəliklərinin (-509.7 mln.\$) azalması cəlb olunmuş investisiya ilə (2893.4 mln.\$) kapitalın repatriasiyası (3403.1 mln.\$) arasındakı fərqdən formalaşır.

² Beynəlxalq Valyuta Fondunun tədiyə balansını üzrə yeni (6-cı nəşr) Təlimatının tələblərinə uyğun olaraq tədiyə balansının strukturunda kapital və maliyyə hesabı Aktivlər/Öhdəliklər prinsipi üzrə təsnifləşdirilmişdir.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 497.1 mln.\$ (18% artım) olmuşdur.

Portfel investisiyaları

Portfel investisiyaları üzrə daxilolmalar 0.2 mlrd.\$, ödənişlər isə 0.5 mlrd.\$ təşkil etmiş, nəticədə 0.3 mlrd.\$ mənfi saldo yaranmışdır.

Hesabat dövründə portfel investisiyaları üzrə aktivlər əsasən bankların və dövlət sektorunun hesabına, öhdəliklər isə dövlət sektorunun və neft-qaz sektoru hesabına azalmışdır.

Kreditlər və digər investisiyalar

Hesabat dövründə kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə aktivləri 2.4 mln.\$, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 708.3 mln.\$ azalmışdır. Kreditlər və ssudalar üzrə xalis maliyyə öhdəlikləri birbaşa dövlət kreditləri (137.6 mln.\$), dövlət təminatlı kreditləri (176.5 mln.\$), bankların kreditləri (29.7 mln.\$), neft-qaz sektorunun kreditləri (279.8 mln.\$) və firmaların və digər müəssisələrin kreditləri (84.7 mln.\$) hesabına azalmışdır.

Depozitlər və nağd valyuta üzrə xalis maliyyə aktivləri 100.9 mln.\$ artmış, xalis maliyyə öhdəlikləri isə 415.3 mln.\$ azalmışdır.

Ehtiyat aktivləri

2020-ci ilin 9 ayı üzrə ölkənin ehtiyat aktivləri 1.8 mlrd.\$ məbləğində azalmışdır.